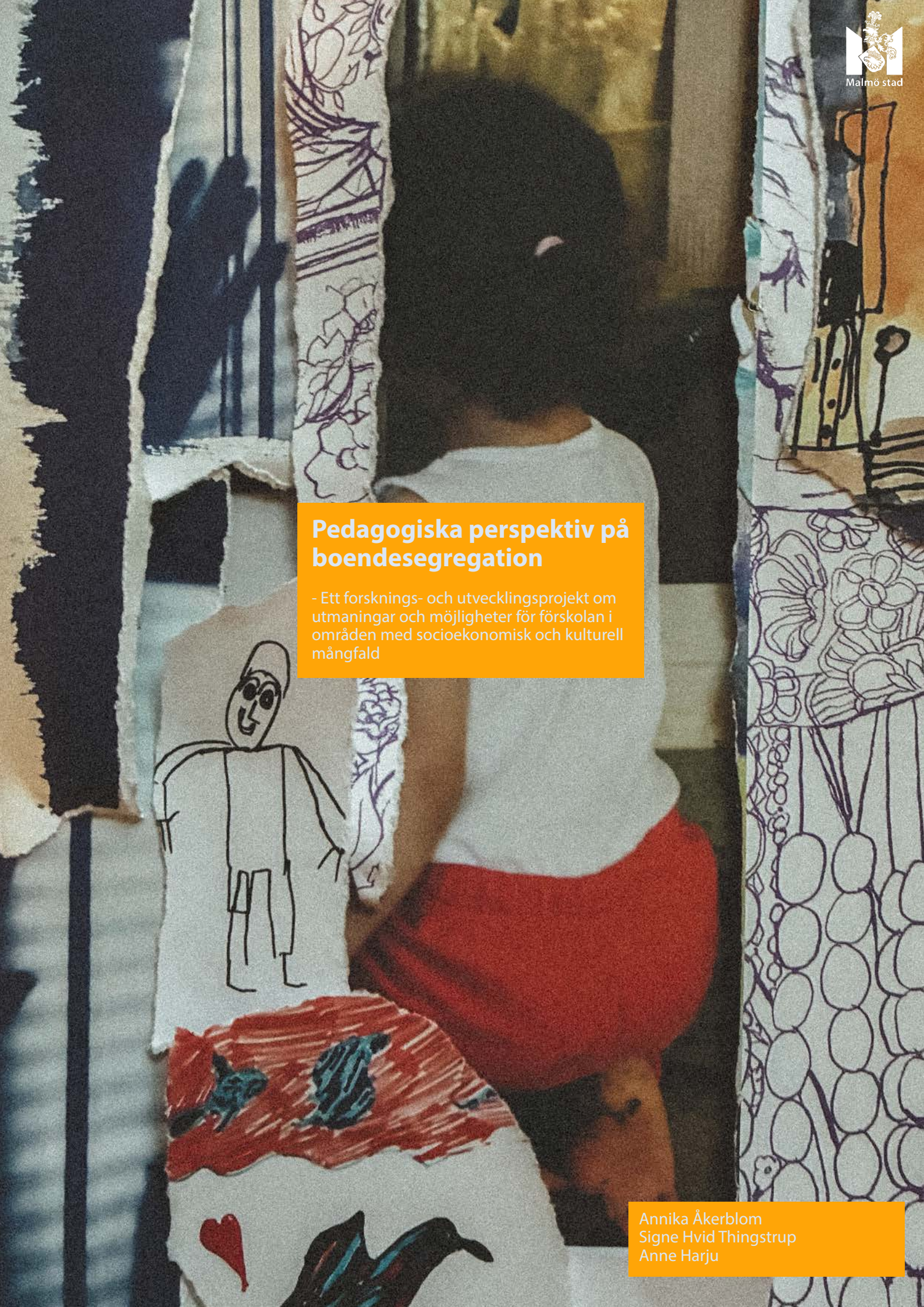

Malmö stad

Pedagogiska perspektiv på boendesegregation

- Ett forsknings- och utvecklingsprojekt om utmaningar och möjligheter för förskolan i områden med socioekonomisk och kulturell mångfald

Annika Åkerblom
Signe Hvid Thingstrup
Anne Harju

2026
Materialet publiceras via open access (öppen tillgång) under
Creative Commons-licensen CC BY-NC-ND 4.0.
Distribution: Pedagogisk inspiration Malmö
Layout: Kristian Ingers, Pedagogisk inspiration, Malmö stad
Elektronisk version tillgänglig på: www.pedagogmalmo.se
Bild framsida: Lena O Magnusson

Den här rapporten är viktig eftersom den belyser barns villkor och förskolans möjligheter att skapa en likvärdig utbildning i ett samhälle präglat av boendesegregation. Genom att samla erfarenheter från förskollärare och skolledare ger den en fördjupad förståelse för hur segregation tar sig uttryck i förskolans vardag. Rapporten lyfter fram de professionellas perspektiv och erfarenheter, som är avgörande för att förstå och hantera de utmaningar som segregation medför. Den visar också hur förskolan kan vara en viktig arena för att motverka ojämlikhet och stärka barns möjligheter till utveckling och delaktighet. Därmed bidrar rapporten med värdefull kunskap för både forskning, policyutveckling och det praktiska arbetet i förskolan.

Annika Åkerblom är universitetslektor och docent i pedagogik vid Södertörns högskola. Hennes forskning fokuserar på kritisk pedagogik i förskolan, relationen mellan språk och meningsskapande, flerspråkighet och transspråkande. Hon har publicerat om språkets och språkanvändningens roll i pedagogiska processer, samt om utvecklingen av transspråkande pedagogik i förskolan.

Signe Hvid Thingstrup är lektor i pedagogik vid Institutionen för pedagogutbildning på Köpenhamns professionshögskola. Hon har en doktorsexamen i pedagogik och utbildningsvetenskap, där hennes forskning fokuserade på lärares professionalitet i relation till mångkulturell pedagogik. Signe arbetar med frågor som rör mötet mellan pedagogik, yrkesprofessionalitet och mångkulturalitet. Hon bedriver aktionsforskning och samarbetar ofta med yrkesverksamma, framför allt pedagoger och lärare, för att utveckla kunskap och pedagogisk praktik.

Anne Harju är docent vid Malmö universitet och vetenskaplig utvecklingsledare på Pedagogisk Inspiration, Malmö stad. Hennes forskningsintressen rör barns och ungas livsvillkor, med ett särskilt fokus på jämlika uppväxtvillkor. Anne har under många år forskat kring frågor som berör vikten av att i förskolan skapa inkluderande utbildningsmiljöer där alla barn ges förutsättningar att delta och känna tillhörighet.

Pedagogiska perspektiv på boendesegregation

- Ett forsknings- och utvecklingsprojekt om utmaningar och möjligheter för förskolan i områden med socioekonomisk och kulturell mångfald

Kapitel 1:

Inledning och bakgrund

I den här rapporten diskuteras pedagogiska perspektiv på boendesegregation utifrån ett aktionsforskningsprojekt där rektor, biträdande rektorer, förskollärare och forskare tillsammans har utforskat vilken betydelse boendesegregationen har för barns liv och förskolans praktik.

Bakgrunden till projektet är den växande ojämlikheten i Sverige gällande inkomst, hälsa, utbildning och sysselsättning (SOU 2020:28; SOU 2020:46), som i sin tur leder till boendesegregation. Detta beror på att familjer med begränsade ekonomiska resurser i allt högre grad bor i vissa områden, samtidigt som ekonomiskt starka familjer bor i andra områden (Delmos 2022). Följden blir en uppdelning av barn mellan förskolor beroende på vilken socioekonomisk eller migrationsbakgrund de har (Skolverket 2025). Fenomenet kan beskrivas som förskolesegregation.

Projektet som presenteras i rapporten utgår från Malmö, som precis som övriga landet upplever att föräldrar och barn med olika livsvillkor lever rumsligt åtskilda i olika geografiska områden (Alm Fjellborg & Forsberg 2023). Förskolan som institution spelar här en viktig roll eftersom förskolesegregationen är någonting som förskolans verksamhet förväntas hantera och förhålla sig till (Thingstrup et al. 2023; Millei et al 2024; Lindgren & Puskás 2024).

Men vad säger förskollärare och annan personal i förskolan? Hur förstår de områdets sociala och kulturella karaktär så som den kommer till uttryck i förskolans arbete, och vilka handlingsmöjligheter pekar de ut? Förskolan, och de som arbetar i den, har en central roll i förhållande till boendesegregation och det är därför viktigt att de kunskaper och perspektiv som finns i förskolan får plats i både pedagogiska diskussioner och forskning. Det är skälet till att projektet erbjudit tillfällen för förskolans ledning och förskollärare att reflektera och diskutera frågor kopplade till vilken betydelse boendesegregation kan ha för barn i förskolan och deras familjer, och att gemensamt utveckla förändringsalternativ till det som av pedagoger och ledning uppfattas som problem och utmaningar.

Projektet genomfördes i en socioekonomiskt utsatt stadsdel, Nydala, med stor språklig och etnisk mångfald. Det uttalade syftet var att få kunskap om de utmaningar och möjligheter som förskolans personal upplever i förhållande till bostadsområdets sociala och kulturella karaktär. Ytterligare ett syfte har varit att få en förståelse för hur platsen påverkar förskolans praktik och att ta fram konkreta initiativ och insatser för att utveckla den vardagliga praktiken.

I rapporten beskrivs både projektets metoder: samarbete, kollegialt lärande och utvecklingsarbete, samt de insikter och förändringspotential som medarbetarna utvecklade under processens gång. Vi, forskarna i projektet, hoppas därför att den kan inspirera, både när det gäller innehållet och de metoder som användes i projektet.

Det är däremot inte rapportens ambition att ge exempel på framgångsrik pedagogik som kan beskrivas för att enkelt överföras till andra kontexter och sammanhang. Istället är ambitionen att presentera olika sätt att förstå och arbeta förskolepedagogiskt som är lokalt förankrade och etiskt reflekterande, för att erbjuda ett nytt perspektiv på vad problemen och de pedagogiska målen kan vara. I rapporten beskrivs relativt detaljerat hur vi har arbetat och vad som har

skett under tiden, eftersom förståelsen av processen har betydelse för förståelsen för projektets resultat. Dessutom hoppas vi att metoden kan ge inspiration till det här sättet att arbeta på i andra sammanhang, oavsett om det handlar om forskning eller pedagogisk utveckling.

Kapitel 2: Metod

Samarbete om undersökning och utveckling

Projektet bygger, som vi tidigare skrev, på samarbete mellan forskare och medarbetare (förskollärare och ledning) från förskolan, grundat på metoder där alla har varit involverade som deltagare.

Dessa metoder användes eftersom målet med projektet var att undersöka boendesegregation inifrån, alltså inte enbart som något som kan förstås utifrån och generellt, utan hur bostadsområdets sociala och kulturella karaktär specifikt kommer till uttryck och upplevs i förskolans vardag av dem som befinner sig i den. En viktig fråga är hur förskolans plats formar förskollärarnas upplevelser och tolkning av sitt uppdrag. Vi var dessutom intresserade av hur medarbetarnas erfarenheter och kunnande skulle kunna ligga till grund för nya och alternativa perspektiv på pedagogik och boendesegregation. Projektet designades därför med inspiration från aktionsforskning (Rönnerman 2022) och framtidsverkstadsmetoden (Jungk & Müllert 1984).

Projektets workshop-process hade ambitionen att skapa möjlighetsrum där förskollärare, ledning och forskare kunde diskutera erfarenheter, farhågor och ambitioner i ett nytt ljus. Workshop-processen erbjöd därmed en gemensam plats för reflektioner och arbete med att utveckla nya pedagogiska metoder och alternativa förståelser av det pedagogiska uppdraget.

Deltagarna var omkring 20 förskollärare och ledning från tre olika förskolor i samma område,

En serie på tre workshops genomfördes. Alla workshops varade i 3 timmar och hölls på tidpunkter då de skulle störa det pedagogiska arbetet så lite som möjligt. Det blev därför en komprimerad version av en framtidsverkstad (som ofta genomförs under mycket längre tid), vilket var uttryck för kompromissen mellan att både få tillräckligt med tid för att hinna undersöka utmaningar och möjligheter och samtidigt respektera förskollärarnas intensiva vardag. Det gemensamma temat var Barns vardag i området och i förskolan, och varje workshop hade lite olika perspektiv i förhållande till huvudtemat.

1. Workshop: kritik och vision	Undersökning av utmaningar och möjligheter kopplade till barns vardag i området och i förskolan.
2. Workshop: konkretisering av visionerna	Formulering och förberedelse av pedagogiska initiativ och aktiviteter utifrån teman som formulerats vid den första workshopen.
3. Workshop: framåtsyftande arbete	Gemensam diskussion om insikter att ta med sig in i sitt arbete utifrån ett professionellt fokus.

Den första workshopen: Kritik och vision

Den första workshopen fokuserade på utmaningar och möjligheter kopplade till barns vardag i området och i förskolan. Vi ställde denna fråga, för att bidra till ett brett fokus på frågan om pedagogik, som kunde inspirera till nya perspektiv.

Denna workshop bestod av två faser: först en kritikfas (fokus på utmaningar) och sedan en visionsfas (fokus på möjligheter).

Under kritikfasen inbjödsdeltagarna att framföra all kritik och alla utmaningar de kunde komma på som var relaterade till temat. Alla punkter dokumenterades på blädderblock. Det fanns inga begränsningar för vad som fick nämnas: om pedagogerna tyckte att en punkt passade ttill temat, dokumenterades den.

Syftet med kritikfasen var att skapa en plats där kritiska erfarenheter skulle få utrymme att utforskas och diskuteras. Många gånger finns en rädsla för att framföra kritik, men om detta utrymme saknas, kan följden bli att vissa reflektioner och erfarenheter tystas ner. När kritiken blir tillåten innebär det också möjligheter att lära av och arbeta vidare med den. Målet med kritikfasen var alltså att ge utrymme för att alla typer av erfarenheter och reflektioner skulle kunna läggas fram. Detta gav deltagarna möjlighet att reflektera kollektivt och undersöka sitt handlingsutrymme ur nya perspektiv. Kritikfasen utgjorde därför en avgörande förutsättning för det fortsatta arbetet med att formulera visioner och handlingsperspektiv.

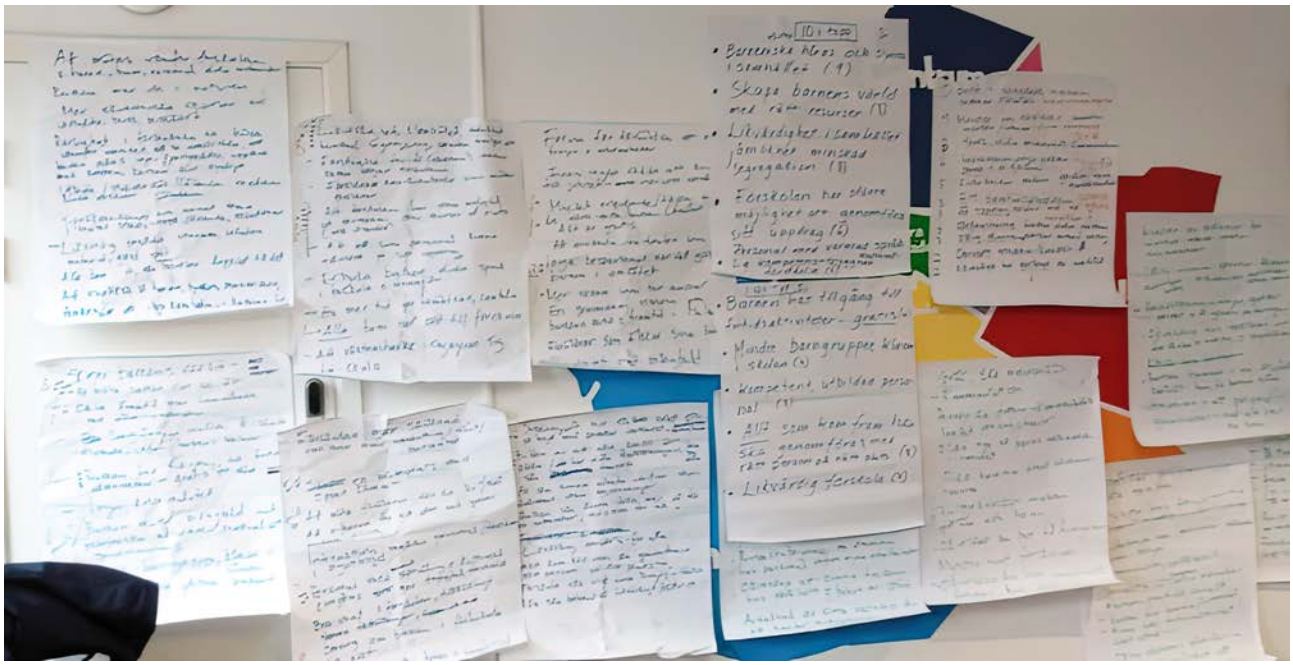

Bild från workshopen

Inspirerad av framtidsverkstadsmetoden (Jungk & Müllert, 1984) var de enda reglerna i kritikfasen att deltagarna:

- bara fick vara kritiska
- inte behövde motivera eller förklara sina punkter
- inte fick diskutera eller kritisera varandras punkter. Om man inte höll med om någon annans punkter fick man formulera ett nytt nyckelord, som sedan skrevs upp på blädderblocket

- alla punkter skrevs upp på blädderblock i form av nyckelord

Punkterna varierade från kommunikationssvårigheter, olika syn på barn, kulturkrockar, dålig ekonomi, problem i lokalsamhället och bristande förtroende till brist på tid och mandat från förskolan. När medarbetarna senare fick prioritera de viktigaste punkterna lyfte de fram följande:

- Brist i samarbete mellan instanser/insatser (lokalt/samhälle)
- Misstro hos föräldrar för samhällets instanser/insatser (vårdnadshavare/samhälle)
- Språk, olika modersmål, kommunikation (vårdnadshavare/förskola/barn)
- Nedskräpning och droger, gastuber i området, parkeringen, förskolegården (området)
- Kulturkrockar mellan förskola och hem (förskola/hem)

I slutet av kritikfasen bjöds medarbetarna in att reflektera över punkterna de lyft fram. Reflektionen blev en form av gemensam analys, där deltagare och forskare tillsammans utforskade punkterna ur ett metaperspektiv. Ett exempel på reflektion var när en av medarbetarna talade om känslan av maktlöshet:

> *Det är en ond cirkel, alla problem går in i varandra. Vi vill ha rätt metoder och rätt verktyg, men det är så stort och känns övermäktigt. Frustrationen är stor, men man vill för barnens skull. Vi vill skapa goda relationer men det är lite för stort, det är samhällsproblem som speglas i förskolan. Man inser att det inte är ett litet problem när man börjar dra i det.*

Efter kritikfasen gick vi över till något vi kallade visionsfasen. Denna fas kallas ofta utopifasen (Jungk & Müllert 1984) i litteratur om framtidsverkstäder, men vi valde istället ordet ”vision”, för att det skulle vara lättare att förhålla sig till. Trots att det egentligen inte ligger i den ursprungliga innebörden av ordet utopi (Nielsen 2024; Thingstrup 2018), förknippas utopi ofta med något orealistiskt, eller något man bara kan drömma om. Det gjorde att vi valde ordet vision, eftersom det innehöll det viktigaste; nämligen en inbjudan att tänka fritt kring de ambitioner och drömmar som formar det pedagogiska arbetet, men utan att behöva ta hänsyn till ramvillkor eller om det är realistiskt genomförbart.

Visionsfasen var strukturerad på samma sätt som kritikfasen, och precis som i kritikfasen betonades att alla synpunkter och erfarenheter var välkomna. Också när det gäller att formulera visioner finns ibland en rädsla; att de uppfattas som orealistiska, för stora och för långt ifrån den vardagliga praktiken, som kan leda till att samtalen om ambitionerna tystas ned, och (som med kritiken) att vissa erfarenheter inte görs till objekt för gemensamt samtal. Därmed begränsas möjligheten att tänka nytt och kreativt. Det var denna begränsning som visionsfasen skulle överskrida.

Under visionsfasen uppmanades medarbetarna att uttrycka alla visioner, önskemål och drömmar de kunde föreställa sig som var kopplade till temat Barns vardag i området och i förskolan. Det fanns inga begränsningar för vilka visioner, önskemål och drömmar som fick uttryckas. Reglerna för visionsfasen var ungefär desamma som reglerna för kritikfasen, nämligen att deltagarna:

- kunde önska sig allt, oavsett om det var realistiskt eller inte
- inte fick motivera eller förklara sina synpunkter
- inte fick diskutera eller kritisera varandras synpunkter. Om man inte höll med om någon annans synpunkt fick man formulera ett nytt nyckelord, som sedan skrevs upp på blädderblocket
- alla punkter skrevs upp på blädderblocket i form av nyckelord

Nyckelorden innefattade allt från visioner om jämlikhet, att möta barnen där de är, förtroendefulla relationermellan förskola och föräldrar, tid och utrymme för lek, språkstimulering och samarbete mellan yrken till tillräckliga resurser. När de ombads prioritera de viktigaste punkterna lyfte medarbetarna fram följande:

- Barnen ska synas och deras röster ska höras i samhället
- Skapa barnens värld med rätt resurser. Att möta barnen där dom är
- Likvärdighet i samhället, jämlikhet, minskad segregation, områden, familjer etc.
- Att förskolan har större möjlighet att genomföra sitt uppdrag, större, resurser (Bvc, psykolog, polis osv.) på plats (inte utspridda) för att som personal kunna fokusera på sitt uppdrag
- Personal med varierande språklig och kulturell kompetens ger trygghet och förståelse
- Barnen har tillgång till fritidsaktiviteter – gratis för alla
- Mindre barngrupper, klasser i skolan

Avslutningsvis ägnades 20 minuter åt att reflektera över nyckelorden och den bild de tillsammans målade upp av visionerna. Medarbetarna diskuterade också vilka punkter de skulle ta med sig till nästa fas av processen. Huvudpunkterna från denna diskussion handlade om att fördjupa samarbetet med andra som är involverade i barnens vardag, till exempel samarbete kring övergången mellan förskola och skola. Citaten nedanför ger en bild av hur samtalen såg ut. I det första citatet talar en förskollärare om en vision som handlar om övergången mellan förskola och skola:

> *Fler personal, kanske bättre samarbete mellan förskola och skola. I en vision så är det liksom hur övergången mellan förskola och skola är, hur ser den ut då? Den ska väl vara förberedande genom att skolan kanske redan är involverad i barnets sista år. Att de kanske kan följa med och besöka skolan tidigare, där föräldrarna också är med på alla möten och allting.*

Den andra visionen handlar om fritidsaktiviteter där barnen får möta andra barn, från andra delar av staden, och får tillgång till olika pedagogiska aktiviteter för att stärka barnens självförtroende:

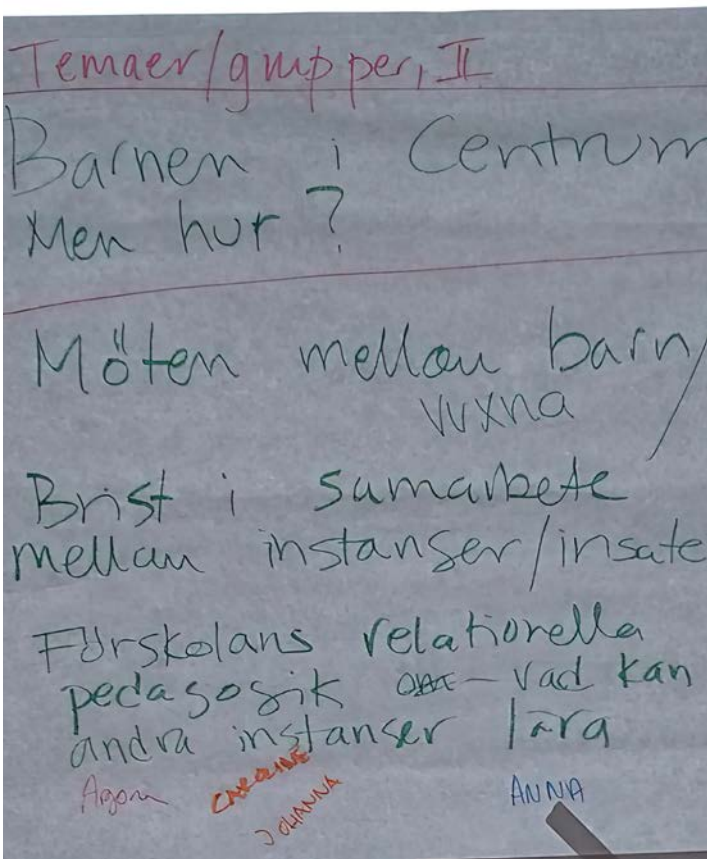
> *I ett drömscenario har barnen tillgång till fritidsaktiviteter. De möter mångfald. Deras självbild och självförtroende förstärks genom olika pedagogiska aktiviteter som pedagogerna erbjuder. Ingen kriminalitet*

På ett sätt speglade visionsfasen den tidigare fasen, där medarbetarna hade formulerat kritik. Visionerna hade alltså inte kunnat formuleras utan kritiken eftersom den synliggjorde andra dimensioner av medarbetarnas kunskap och erfarenheter. De fick därigenom sätta ord på några av de ambitioner som drev medarbetarnas pedagogiska agerande. Medan stämningen i kritikfasen hade varit eftertänksam och allvarlig och ibland präglad av oenighet, var det mer enighet och energi i visionsfasen. Tillsammans skapade de två faserna utrymme för nyanserad utforskning av medarbetarnas olika erfarenheter.

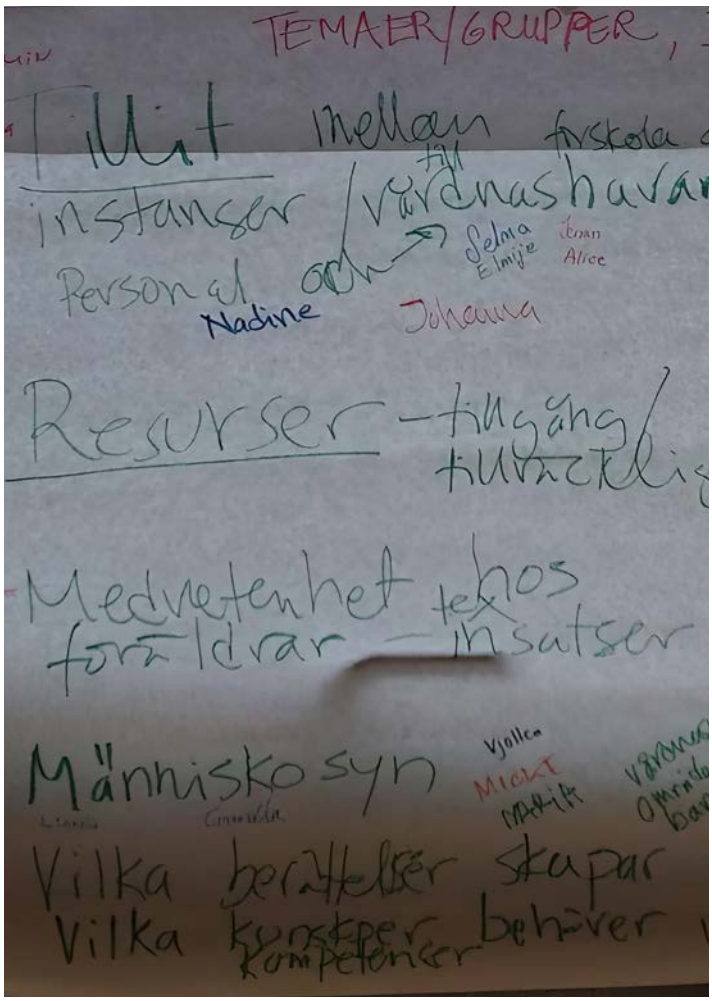
Den andra workshopen: Konkretisering av visionerna

Vid den andra workshopen fick deltagarna arbeta med att konkretisera visionerna de formulerade vid den första workshopen. Konkretiseringen innebar att de planerade och förberedde pedagogiska insatser och aktiviteter. Flera av deltagarna stannade upp vid visionen att barnet skulle stå i centrum, och blev samtidigt oroade när de insåg att det faktiskt inte alltid blev så. Ur denna observation växte en diskussion fram om vad visionen om barnet i centrum skulle kunna innebära konkret och varför den var svår att förverkliga. En lång och nyanserad diskussion utspelade sig mellan deltagarna som formulerade följande teman utifrån diskussionen.

- Barnen i centrum, men hur?
- Möten mellan barn och vuxna.
- Brist i samarbete mellan insatser/instanser
- Förskolans relationella pedagogik - vad kan andra instanser lära?

Konkretisering på blädderblock del 1

Konkretisering på blädderblock del 2

Ett annat tema som medarbetarna uppehöll sig vid var relationerna mellan olika institutioner, myndigheter och aktörer som var involverade i barns liv. Medarbetarna diskuterade vilka kompetenser som krävdes för att skapa ett gott samarbete och vilken inverkan det kunde ha på samarbetet när det är svårt att överblicka hur andra institutioner och aktörer arbetar. Även här utspelade sig en lång och nyanserad diskussion mellan deltagarna, som sammanfattades som punkter på blädderblock.

- Tillit mellan förskola och insatser. Personal och vårdnadshavare
- Resurser - tillgång till tillräckliga resurser
- Medvetenhet hos föräldrar, till exempel om insatser
- Människosyn – vilka berättelser skapar vi om vårdnadshavare, området, barnen?
- Vilka kunskaper och kompetenser behöver vi?

Denna insamling av centrala punkter och diskussion kan betraktas som en första gemensam analys och bearbetning av kritik och visioner. Medarbetarna reflekterade över sambanden mellan kritik och visioner, och började ställa nya frågor kring sina egna nyckelord, inklusive frågor om sin egen roll och handlingsutrymme. Efter den här analysen inleddes arbetet med förverkligandefasen.

I förverkligandefasen var målet att formulera hur arbetet med visionerna konkret skulle kunna organiseras i vardagen. Syftet var inte att vara pragmatisk och realistisk (i bemärkelsen mindre visionär), utan att utforska hur de stora, ambi-

tiösa visionerna skulle kunna kopplas till vardagen. Deltagarna kunde börja närma sig visionerna genom konkreta initiativ, små eller stora. Det är viktigt att visionen fortfarande utgör en horisont för arbetet, d.v.s. kan erbjuda perspektiv som inspirerar, utmanar och kvalificerar utvecklingsarbetet (Thingstrup 2022).

Medarbetarna delade in sig i två grupper, som var och en behandlade ovanstående teman. Gruppernas arbete strukturerades utifrån följande frågor:VAD kan göras? Hur?Första steget, NÄR?

VEM/VILKA?

Vad är hjärtat (dvs visionen) i projektet?

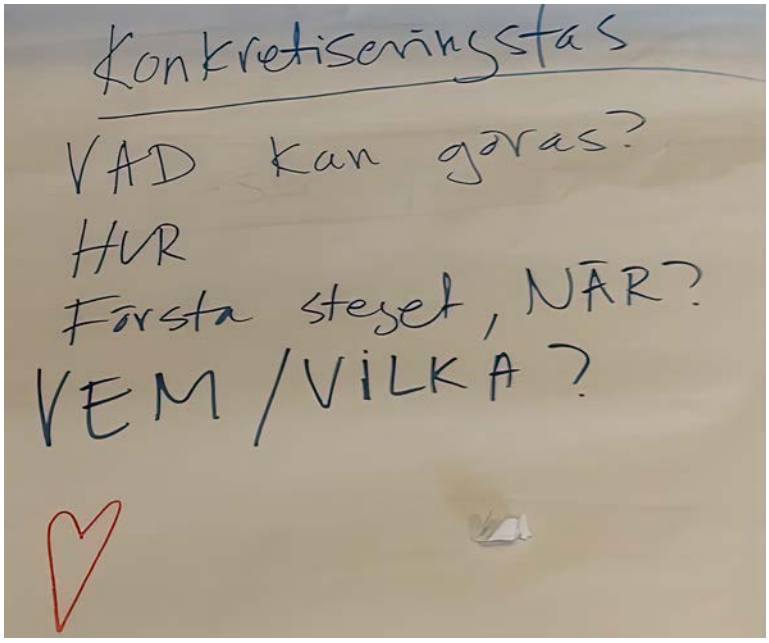

Bild på konkretiseringafasen

De två projekten som utkristalliserades var: 1. Imagine (att det kan vara på ett helt annat sätt) att utmana människosyn och hierarkier kopplade till verksamheten. 2. Föräldrakoordinatorer- ett sätt att möta och stötta föräldrarna.

Dessutom blev ledorden för båda projekten Barnen i centrum med den dubbla innebörden att barnens väl och perspektiv alltid skulle prägla verksamheterna, men också att barnen från upptagningsområdet skulle bli synliga utanför förskolans dörrar och i centrum av staden.

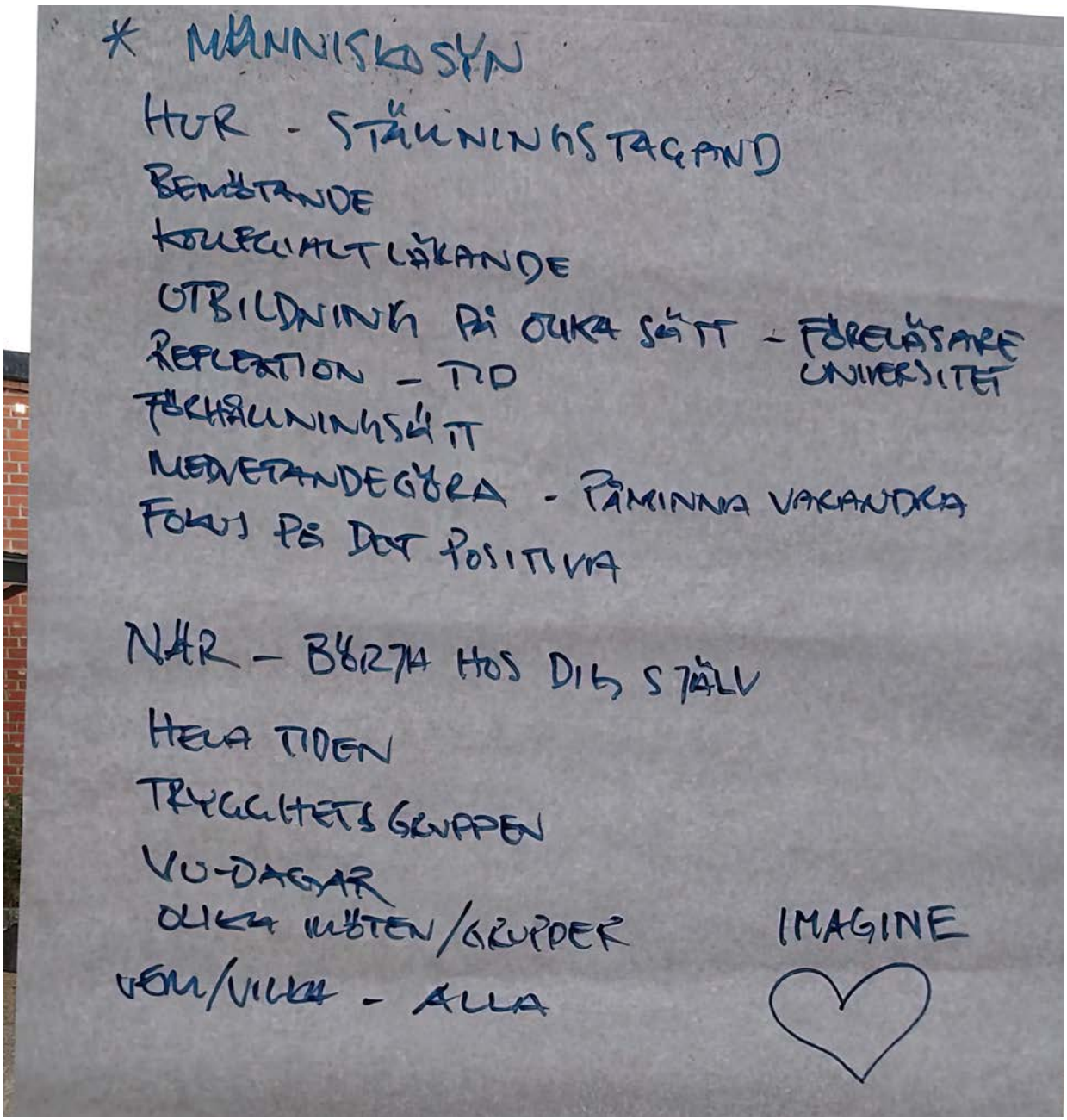

Bild på temat imagine

I projekt Imagine skulle människosyn och underförstådda normer utmanas genom utbildning och kritisk reflektion, tid att tänka för att skapa möjlighetsrum för kollegial utveckling. Så här beskriver deltagarna sina projekt:

> *"I vårt första projekt har vi arbetat med människosyn och hur vi bemöter människor. Vi har fått möjlighet att reflektera över våra egna förhållningssätt och ta ställning till hur vi vill bemöta barn, vårdnadshavare och kollegor.*
>
> *En viktig del av projektet har varit att synliggöra våra egna föreställningar och fundera över hur de kan påverka våra handlingar. Vi har diskuterat hur vi uttrycker oss om andra människor och hur vårt språk, kroppsspråk och sätt att kommunicera kan påverka relationerna. Projektet har gett oss möjlighet att stanna upp och fundera över vad ett respektfullt och professionellt bemötande innebär i praktiken.*
>
> *Vi har också blivit mer medvetna om att människosyn inte bara handlar om vad vi*

säger att vi tycker, utan också om hur vi faktiskt agerar i vardagen. Därför har projektet handlat om att göra medvetna ställningstaganden kring hur vi vill möta andra människor och vilken människosyn som ska prägla vår verksamhet."

I projektet Föräldrakoordinatorer ville gruppen som valt att utveckla denna idé låta förskollärare få tid och i uppdrag att stödja föräldrarna i föräldrarollen, hjälpa dem i kontakt med andra instanser och framför allt genom samarbete för barnet i centrum.

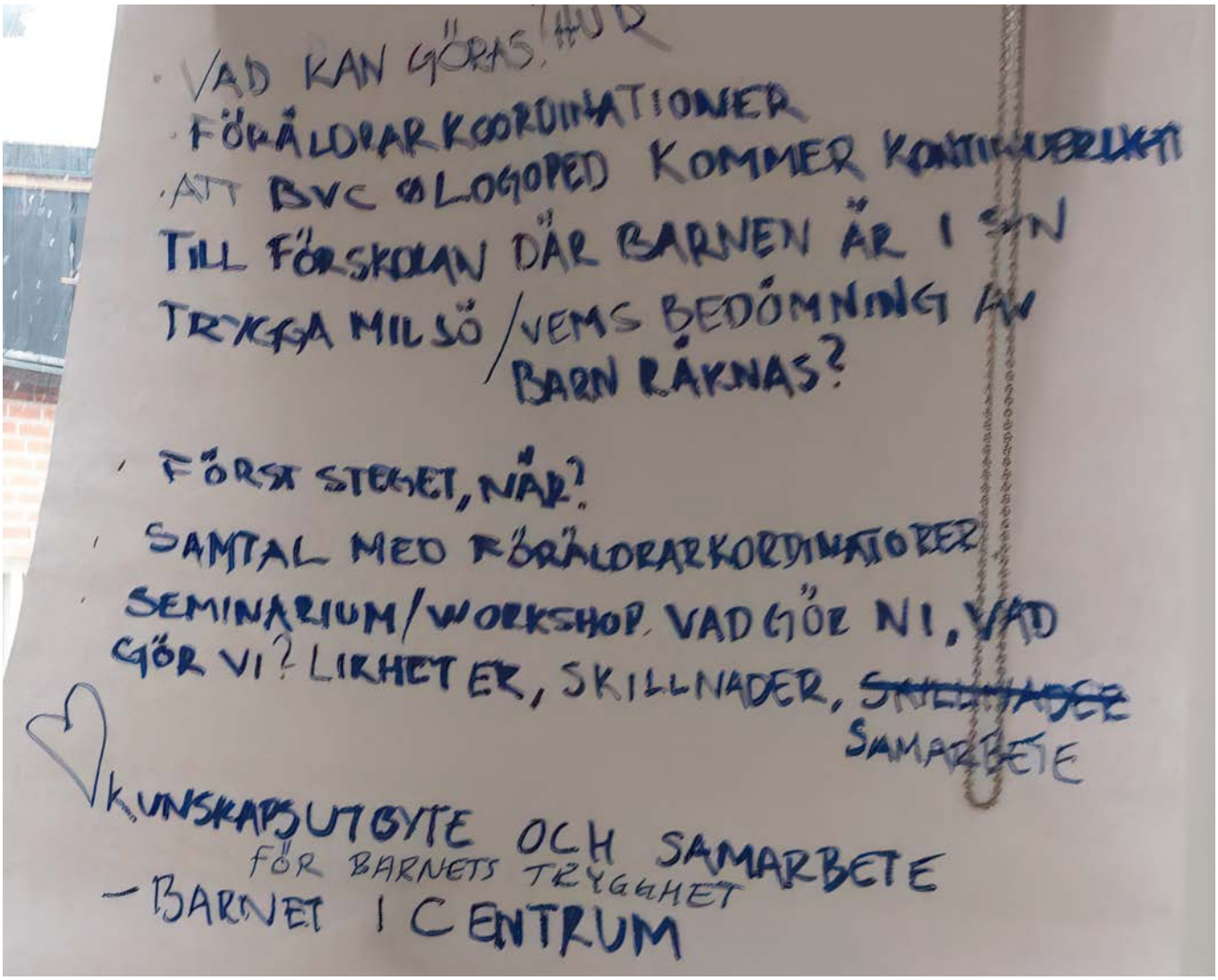

Bild på temat föräldrarkoordinatorer

På en av förskolorna hade föräldrakoordinatorer prövats en tid med gott resultat, men inte kunnat bibehållas när den extra finansieringen försvann. Gruppen diskuterade om det vore möjligt för förskolan att göra någonting för att återuppliva sin tidigare organisation, eller utveckla något motsvarande med inspiration och utgångspunkt från de tidigare erfarenheterna. Så här beskrev deltagarna sitt projekt:

"I vårt andra projekt har vi arbetat med relationen till vårdnadshavare. Fokus har varit att utveckla vårt sätt att skapa goda relationer och samverka med vårdnadshavarna kring barnens bästa.

Vi har sett att det kan finnas olika erfarenheter, förväntningar och perspektiv mellan förskolan och hemmet. Vi har därför reflekterat över hur vi kan skapa en större förståelse och tillit i mötet med vårdnadshavare.

Projektet har fått oss att fundera över hur vi kan göra vårdnadshavarna mer delaktiga och hur vi kan skapa en relation där båda parter känner sig lyssnade på och respekterade. Vi ser samverkan med vårdnadshavare som en viktig del av

vårt pedagogiska arbete eftersom en god relation mellan hem och förskola skapar bättre förutsättningar för barnet."

Den tredje workshopen

Vid den tredje workshopen presenterade de två grupperna sitt arbete för varandra. Båda grupperna hade formulerat ambitiösa visioner för sitt arbete. Det viktiga med projekten var därför inte att specifika initiativ genomfördes perfekt, utan att de hade påbörjat ett antal åtgärder – av vilka vissa hade varit framgångsrika och andra inte – och att dessa åtgärder hade gett upphov till ny uppmärksamhet och reflektioner över sådant som grupperna ville arbeta vidare med. Medarbetarna diskuterade vilka utmaningar och dilemman som hade uppstått (bland annat mot bakgrund av arbetet med projektet), och flera gemensamma diskussioner utspelade sig om hur detta kunde hanteras pedagogiskt.

Det blev också centralt att få syn på vad som behövde hanteras på en mer institutionell nivå och där ledning och administration kunde involveras. Därför avslutades den tredje workshopen inte med att gruppernas projekt slutfördes eller rapporterades, utan med att medarbetarna diskuterade vilka insikter de ville ta med sig in i sitt arbete och lägga professionellt fokus på.

Avslutande möte med ledningen

Som avslutning på utvecklingsprojektet höll deltagande forskare ett möte med ledningen för de tre förskolorna för att diskutera projektets resultat och vad det mynnat ut i. Mötet fungerade också som en uppföljning av vad som hade hänt efter projektet. Sedan den tredje workshopen hade många andra saker – vilket kanske inte var överraskande – hänt i förskolorna, och mötet var intressant eftersom det blev en möjlighet att prata om hur projektets resultat och fynd kunde inspirera eller vidareutvecklas i relation till dessa nya utmaningar.

Det gemensamma utrymmet för reflektion över resultaten var på så vis ett försök att fundera över hur projektet kunde förankras i vardagen i framtiden och kommuniceras till exempelvis administration och organisation och andra som är viktiga för förskolornas arbete, men som inte hade varit direkt involverade i projektet.

Deltagargruppen - några avslutande reflektioner

Det är alltid ett övervägande, vem som ska vara deltagare i ett utvecklingsprojekt. Dels är det viktigt att de som deltar befinner sig nära arbetet med barnen så att diskussionerna handlar om någonting som de har gemensamt, och att det inte är någon med som ska betrakta "de andras" arbete. Ibland kan det vara

maktrelationer och annat som gör att det är bäst att ledare och förskollärare inte deltar tillsammans i en workshop. Men vid de här tillfällena deltog de biträdande rektorerna eftersom de befann sig nära praktiken och därför att de var intresserade av att understödja den professionella reflektionen - vilket var i linje med workshopens ambitioner. Vi bedömde gemensamt att det var viktigt och meningsfullt att ledningen var med för att också kunna understödja efterföljande förankringsarbete.

Kapitel 3: Analys. Pedagogiska perspektiv på bostads-segregation: teman och dilemman

I följande del beskrivs och diskuteras vilka fynd som kommit ur projektet. I kapitlet fördjupas de budskap och reflektioner som deltagarna framförde under workshop-processen. Det visar hur dessa inte bara är uttryck för medarbetarnas kunskap, kritik och önskemål gällande pedagogik och boendesegregation, utan också måste förstås som analyser av förutsättningar, ambitioner och dilemman. Detta innebär att även om analyserna i kapitlet har nedtecknats och strukturerats av rapportens författare (forskarna), betraktar vi dem som gemensamma analyser som växte fram under workshop-processen. I vissa fall gav deltagarna uttryck för olika perspektiv på sitt arbete, och ibland utvecklades diskussionen längs vägen så att nya insikter formulerades under processens gång. I detta kapitel ligger fokus inte på meningsskiljaktigheter eller de individuella kognitiva processerna i sig – att fokusera på sådant skulle innebära att låsa fast diskussionerna och ta dem ur sitt sammanhang. Vi är däremot intresserade av den övergripande analysen som växte fram, och vi vill visa att den rymmer en mängd nyanser och dilemman som tillsammans ger en rik inblick i vad som står på spel när det gäller pedagogik och boendesegregation. Rapporten och dess beskrivning av analyserna från workshopen har presenterats och diskuterats med deltagarna.

Utöver vårt deltagande i workshopen bygger kapitlets analyser på empiriskt material från tillfällena (anteckningar, affischer och transkriberade ljudupptagningar). Analyskapitlet är indelat i tre teman: relationen mellan förskolan och området, människosyn och självreflektion samt kraften att förändra. Dessa teman beskrivs nedan med hjälp av uttalanden som formulerades under det kollegiala samtalet.

Tema 1: relationen mellan förskolan och områden

Ett tema som kom fram i arbetet, handlade om föräldrarna och sådant som beskrevs som utmaningar i samarbetet med föräldrarna. Detta tema kom fram i kritikfasen, där deltagarna) skulle sätta ord på allt de var kritiska till. Medarbetarna benämnde det som kulturkrockar. De beskrev kulturkrockar mellan värderingar i förskola och hem, till exempel mellan föräldrar och förskola gällande synen på genusfrågor. Föräldrar beskrevs sakna kunskap om hur förskolor och skolor fungerar och hur relationen till förskolan ska se ut, vilket gav förskollärarna en förmedlande uppgift som de beskrev som svår att fylla. I citatet nedanför stoppar medarbetarna upp och reflekterar kritiskt över sin egen kritik av föräldrarna när de problematiserar hur förskolans personal försöker uppfostra föräldrarna:

> *Alltså vi uppfostrar föräldrar för att uppfostra barnen. Ibland kommer andra frågor också kring föräldraskapet.*

I nästa citat uttrycker en av förskollärarna att föräldrarna kan ha skäl att vara rädda och att det gör att föräldraskapet blir svårt att hantera.

> *Ja, men föräldrarna kan vara rädda också. Till exempel, finns det föräldrar som säger att jag vågar inte sätta gränser för mitt barn för då kanske socialen kommer och tar dem.*

Här utforskar medarbetarna tillsammans varför föräldrarna agerar som de gör: är de positionerade på ett särskilt sätt i samhället, så att det egentligen går att förstå deras rädsla och deras handlingar? Då började förskollärarna igen reflektera över sin kritik av föräldrarna: kan det vara dålig ekonomi som ligger bakom att föräldrarna inte lyckas uppnå förskolans förväntningar på ytterkläder eller att barnen är mätta och har sovit? Eller är det så att föräldrarna

saknar kunskap om vad barnen behöver? I citatet nedanför diskuterar medarbetarna med sig själva om skälen till att föräldrarna agerar som de gör:

> *Ekonomin kan synas på förskolan. De har inte ytterkläder. Man påminner föräldrarna flera gånger, och så kommer det ingenting. Eller att barnen kommer senare under förmiddagen och inte har ätit frukost. Dålig kunskap påverkar barnens vardag i förskolan, till exempel mat, kläder, sömn.*

En annan kritisk punkt medarbetarna lyfte var föräldrarnas syn på förskolan, och att olika värderingar och normer skapar krockar mellan förskola och föräldrar. Förskollärarna ger uttryck för känslan av att deras arbete inte värdesätts, och att de inte får respekt, i synnerhet inte för det pedagogiska arbetet:

> *Alltså det känns som att man inte har respekten. Det känns inte som att de värdesätter vårt arbete, tycker att vi bara är där för att passa barnen och byta blöjor och ge dem mat.*

När kommunikationen inte fungerar uttrycks det ibland som i citatet nedanför som språkkrock:

> *Det är också det med språk. Att kommunicera på svenska och engelska funkar ibland inte med vissa vårdnadshavare och då blir det väldigt svårt att kommunicera, till och med om de vardagliga frågorna. Det är kommunikation igen... Det blir språkkrock… språkkrock.*

Men på samma gång ger medarbetarna uttryck för och intresserar sig för det sammanhang som föräldrarna ingår i. Området utanför förskolan "...är kopplat till någon slags oro" säger en av deltagarna:

> *…vi har ju pratat om det ganska mycket. Det är inte bara föräldrar, det kan ju vara området i sig att det är folk som är påverkade. Det är inte bara föräldrar, men generellt överlag detta. Det är bra att du tar upp detta, eftersom det är faktiskt utanför förskolan i området. Det är någon slags oro, det är kopplat till området.*

Medarbetarna säger att det är viktigt att uppmärksamma att det är någonting med området som påverkar både människorna som befolkar det och hur de uppfattar varandra:

> *Ja, men det är någonting här som är viktigt känns det som. För det är området. Områdets struktur. Struktur, eller vad man ska säga.*

Samtalet förändras när de strukturella och ekonomiska betingelserna kommer i fokus och ger ett annat perspektiv på föräldrarna och deras livsvillkor: Det är kanske inte föräldrarna som är problemet, området spelar också roll, och de socioekonomiska förutsättningar som präglar området och människorna som befinner sig i det. Området blir ett sätt att fånga in att det finns samhälleliga skillnader och att vissa människor ges färre möjligheter än andra:

> *Men det är också lågutbildade föräldrar som kan påverka att de inte får möjlighet att ta sig utanför området. Ja, det var det du pratade om, just det, det här med området. Det ekonomiska också…*

Citatet nedanför ringar in diskussionen, när medarbetaren kopplar ihop området med likvärdighet och frågar sig:

> *Jag har tänkt om likvärdighet, (men) ska det verkligen ha någon betydelse var jag befinner mig, vilket stöd jag får?*

Detta pekar på komplexiteten som både förskolans personal och föräldrar delar. Skillnader är ett gemensamt villkor som i sig skapar speciella villkor.

Att dessa diskussioner genomfördes under kritikfasen formar förstås medarbetarnas sätt att uttrycka sig, men skapar också de insikter som föds under samtalet. Medarbetarna får till exempel syn på att förskolan indirekt kräver/förutsätter att föräldrar har ekonomi för att köpa ytterkläder etc. som de inte alltid har. Detta blir en utmaning för relationen mellan förskolans personal och föräldrar. En annan sak som de reflekterar över är att det får betydelse för förskollärare och föräldrar är att förskolan inte bara är en utbildningsplats och en omsorgsinstitution utan också en maktinstitution och att om föräldrarna har olyckliga relationer till andra makt-/myndighetsinstitutioner så blir detta ett tema som förskolan måste ta itu med. Föräldrarnas förutsättningar/villkor blir därmed förskolans förutsättningar/villkor.

Tema 2: Människosyn och självreflektion

Hur viktigt kontinuerlig reflexivitet och självkritik är i utvecklingsarbetet syns under temat människosyn och självreflektion, när medarbetarna riktade blicken mot sig själva och började undersöka vilken roll de själva spelar i att föräldrarna i området framstår som ett problem:

> *När man tänker på människosyn, till exempel, vi har våra föräldrar, men vi är också föräldrar i vår tur. Ett sätt att se på våra föräldrar är att sätta oss i deras skor. Hur vill jag bli bemött? Om någon annan, då ska jag få bemötande.*

Medarbetaren uttrycker det som att sätta sig i föräldrarnas skor och anpassa bemötandet till hur de själva hade velat bemötas:

> *Jag tänker på bemötande, men jag tänker också på hur jag pratar om vårdnadshavaren efter att den gått, hur jag pratar om denna vårdnadshavare. Eller hur jag pratar om min kollega, på vilket sätt, vilket röstläge, hur formulerar jag meningen, det säger så mycket om hur du tänker och tycker om den människan.*

De lade också märke till att de generaliserat över några få barn och några få föräldrar som sågs som problematiska men att det faktiskt inte gäller för alla barn och föräldrar på förskolorna:

> *Det är en generalisering, för det är egentligen inte så. Det är liksom att det väljs ut några barn eller familjer. Inte alla barn, inte alla föräldrar.*

Detta är något som inte ska ses som att de är fördomsfulla, utan som ett uttryck för att de tar pedagogiskt ansvar för de kategoriseringar de själva blivit en del av. Medarbetarna arbetar kritiskt och reflekterande med vad det betyder för deras arbete att dessa samhälleliga diskurser dominerar. De reflekterar också över vad som behövs för att utmana och ifrågasätta människosynen:

> *Men är det inte konstigt att vi fortfarande pratar människosyn? Är vi verkligen så dömande? Varför är vi det? Vi behöver jobba med oss själva, inte dras med eller hetsa varandra. Vara uppmärksamma på gruppdynamik.*

I citatet ger medarbetaren uttryck för att de faktiskt har generaliserat utan att se det, och att kanske det var det som i själva verket var utmaningen. Alltså inte människorna och området, utan synen på människorna och platsen.

> *Det är min idé, vi har redan gjort det. Om man sitter och tänker att vi har jättemånga ordentliga föräldrar. Det här är så bra! Men det är ju inte utmaningar. Men det är kanske utmaningar på ett annat sätt.*

Tema 3: Makt att förändra

Vilken makt har vi och vad behövs för att vi ska kunna få syn på handlingsutrymmet? Det är frågan medarbetarna ställer sig och beskriver en dubbelhet, som å ena sidan, innehåller frustration och vanmakt:

> *Det är en ond cirkel, alla problem går in i varandra. Vi vill ha rätt metoder och rätt verktyg, men det är så stort och känns övermäktigt. Frustrationen är stor, men man vill för barnens skull. Vi vill skapa goda relationer men det är lite för stort, det är samhällsproblem som speglas i förskolan. Man inser att det inte är ett litet problem när man börjar dra i det.Men de beskriver å andra sidan att de har makt att förändra, framför allt att förändra sitt synsätt och utmana de dominerande diskurserna:*

> *Jag tänker att vi har ju makten över att kunna göra förändringar på förskolan, som sammanslagning och personal. Men vi kan inte göra så mycket när det gäller det samhälleliga. Vi kan gå till en viss gräns och göra allt för att barnen ska vara i centrum. Att vi utgår ifrån barnens lärande, det bästa som barnen behöver och familjen också till en viss gräns. Jag tänker också på att vi måste jobba med vår människosyn ännu mera, för att kunna bemöta de här människorna från olika delar.*

Medarbetarna reflekterar över hur komplexa utmaningarna är – både för dem själva och föräldrarna – och hur mycket de är sammankopplade. De kan inte eliminera de strukturella förutsättningar som påverkar dem. Men samtidigt utforskar de tillsammans vilka alternativ de har för att reagera annorlunda på de strukturella förutsättningarna, för att vända blicken mot sig själva. Specifikt är de upptagna med språkbruket, både det de använder med varandra i professionella samtal och i samtal med föräldrarna. Att återta det pedagogiska handlingsutrymmet och insistera på det pedagogiska perspektivet.

Det framkommer att materiella/strukturella villkor inte är oviktigt för det pedagogiska arbetet inom boendeområdet, men att det diskursiva och professionella perspektivet har stor förändringskraft och rymmer stor komplexitet. Styrkan i personalens gemensamma/kollektiva analytiska professionella språk (’det beror på’) – innefattar en känslighet för nyanser och mångfald och komplexitet (’det gäller inte alla, vi ska inte generalisera’)

Diskussion/Reflektion (forskare och förskolans ledning)

Syftet med projektet har varit atti samarbete mellan forskare, förskollärare och ledning ,öka förståelsen för hur förskolans personal upplever möjligheter och utmaningar kopplade till bostadsområdets sociala och kulturella förutsättningar, samt hur platsen påverkar den pedagogiska verksamheten. Målet var också att utveckla konkreta arbetssätt för att stärka den dagliga praktiken.

Genom de kollegiala reflektionerna har medarbetarna undersökt vad det betyder att förskolan ibland bygger på förutsättningar som inte alla familjer har, exempelvis ekonomiska resurser för att köpa nödvändig utrustning. De pekade också på att förskolan inte bara är en pedagogisk verksamhet utan även en del av samhällets myndighetsstruktur, vilket påverkar relationerna till föräldrar som kan ha negativa erfarenheter av andra institutioner.

När medarbetarna nu beskriver utmaningarna framstår bilden av dem komplex och starkt sammanlänkad med de strukturella villkor som både familjer och förskola verkar inom. Även om de inte kan förändra dessa villkor, undersöker de hur de kan förändra sitt eget förhållningssätt. Särskilt fokus läggs på språkbruket i kollegiala samtal och i mötet med föräldrar samt på att värna det pedagogiska handlingsutrymmet och sätta barnen i centrum.

De gemensamma analyserna från workshop-processen pekar mot att materiella och strukturella faktorer påverkar det pedagogiska arbetet, men att det professionella och diskursiva perspektivet också har stor betydelse för förändring. Genom projektet synliggörs hur kollegial reflektion kan bidra till att skapa möjlighetsrum där samhälleliga diskurser kan utmanas och ifrågasättas. En viktig styrka i arbetsgruppen har varit den tillit som gör att medarbetarna vågar diskutera svåra och ibland problematiska frågor som en del av sitt lärande. Problemet är alltså varken människorna eller området (eller förskolans personal), men det finns ett behov av att ompröva förskolans roll och relationen mellan förskolan och närområdet. Hur kan man vara nöjd med ett område som är stigmatiserat? Det är inte området i sig som är problemet, utan de stigmatiserande diskurserna som hindrar arbetet med de människor och de resurser som finns. Detta visar att det finns andra vägar att ta än de nuvarande politiska, där man försöker förändra människor och kompensera dem med vissa saker.

Området har betydelse på många sätt – det finns både resurser och problem, men alla problem är inte omöjliga att lösa. Stigmatiseringen genom dominerande samhälleliga diskurser är en betydande del av det som skapar betingelser för arbetet. Det är ett problem när förskolan blir en plats inom en plats med sin egen avgränsade logik, som saknar lyhördhet i förhållande till området och de människor den samarbetar med.

En viktig poäng är att vi inte funnit något särskilt eller annorlunda sätt, eller några speciallösningar för att arbeta pedagogiskt i ett utsatt område. I stället handlar det om allmänpedagogiska frågeställningar som får skilda uttryck beroende på den specifika kontexten.

I den här rapporten vill vi också visa vilken potential det finns i framtidsverkstadsmetoden och vad kollegiala, kollektiva reflektioner kan bidra med. Metoden är intressant som forskningsmetod, men den är framför allt intressant för att den illustrerar, hur mycket som kan komma ut av att skapa utrymme där medarbetarna reflekterar och involveras i utvecklingsarbetet och involveras som kunniga och kompetenta personer (som kollektivt fenomen). Även om målet var att utveckla konkreta arbetssätt för att stärka den dagliga praktiken vill vi åter poängtera att det inte är möjligt att bara kopiera praktiska lösningar till andra kontexter och verksamheter, men att bidraget består i att inspirera till pedagogisk utveckling genom att presentera olika sätt att förstå och arbeta förskolepedagogiskt som är lokalt förankrade och etiskt reflekterande, för att erbjuda ett nytt perspektiv på vad utmaningarna och de pedagogiska målen kan vara.

Arbetet med pedagogisk utveckling och utveckling av yrkesspråk är en ständigt pågående process som inte blir färdig genom ett utvecklingsprojekt, men som kan bidra med viktiga kunskaper om förutsättningar och villkor för att arbeta pedagogiskt i utsatta bostadsområden. Dessutom visar projektet vilken kraft som finns i den kollektiva kunskap som deltagarna gemensamt utvecklat. Så här skrev de när de reflekterade i efterhand över sitt deltagande i utvecklingsprojektet:

Vi ser en tydlig koppling mellan våra två projekt och rapportens teman. Arbetet med människosyn och bemötande har fått oss att rikta blicken mot oss själva och fundera över hur våra egna föreställningar påverkar vårt arbete. Arbetet med vårdnadshavare har samtidigt riktat blicken mot relationen mellan förskolan och familjerna.

Vi ser att dessa två områden hänger nära samman. Hur vi ser på människor påverkar också hur vi möter dem. Om vi har en öppen och respektfull människosyn skapar det bättre förutsättningar för att bygga tillitsfulla relationer med både barn och vårdnadshavare.

En annan gemensam reflektion är att vi inte kan förändra alla de strukturella förutsättningar som påverkar barn och familjer. Däremot har vi möjlighet att påverka det som sker i vår egen verksamhet. Vi kan påverka hur vi pratar om människor, hur vi bemöter dem och hur vi bygger relationer. För oss blir därför det pedagogiska handlingsutrymmet viktigt. Vi kan inte alltid förändra situationen runt omkring oss, men vi kan förändra vårt eget sätt att agera. Genom våra projekt har vi blivit mer medvetna om vårt ansvar och vår möjlighet att göra skillnad i vardagen.

Slutligen tar vi med oss vikten av att sätta barnet i centrum. Ett gott bemötande av barn och vårdnadshavare, en respektfull människosyn och goda relationer mellan hem och förskola är alla delar som skapar bättre förutsättningar för barnens trygghet, delaktighet och utveckling.

Referenser:

Alm Fjellborg, A. & H. Forsberg (2023): Even in preschools: analysing the preschool and neighbourhood segregation gap in Swedish municipalities. European Sociological Review, 39, 677–691.

Delmos (2022). Platsens betydelse: årsrapport 2022 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige. Stockholm: Delegationen mot segregation.

Jungk, R. & Müllert, N. (1984). Håndbog i fremtidsværksteder. Politisk Revy.

Lindgren, A. & Puskás, (2024). Swedish Early Childhood, Education and Care (ECEC) and Integration. State initiatives and local strategies. Deutsches Jugendinstitut.

Millei, Z., Harju, A., Thingstrup, S.H., & Åkerblom, A. (2024). Nordic early childhood education policies and virulent nationalist trends. Educational Philosophy and Theory, 1–13.

Nielsen, B. S. (2024). Vækstparadigmet ved vejs ende - klimakrisen, kapitalisme og den store omstilling. Frydenlund.

Rönnerman, K. (2022) Aktionsforskning : vad? hur? varför? Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2025). Segregation och likvärdighet i förskolan, rapport 2025:5, Skolverket.

SOU (2020:46). En gemensam angelägenhet. Betänkande till regeringen, Finansdepartementet.

SOU (2020:28). En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning. Utbildningsdepartementet.

Thingstrup, S. H., Harju, A., Lundqvist, U., Prins, K., & Åkerblom, A. (2023). Globalisation in and of Nordic early childhood education: Tensions between the local and the global. Global Studies of Childhood, 13(3), 195-199.

Thingstrup, S. H. (2018). Pædagogisk faglighed: Udforskning af demokratiske perspektiver på forandringsarbejde i daginstitutioner. Forskning og forandring, 1(1), 9–29. https://doi.org/10.23865/fof.v1.1000

Thingstrup, S. H. (2022). Om pædagogers udviklingsarbejde. I C. Aabro, & J. Top-Nørgaard (red.), Tæt på pædagogik i dagtilbud (s. 439-450). Hans Reitzels Forlag.